

Project co-funded by
the European Union

5R-të Koncepti i Shpjeguar

5R-të Përkufizimet	Shpjegimet
<p>1. REFUZIMI "Refuzimi" nënkupton sjelljet që parandalojnë gjenerimin e mbeturinave. Parandalimi i mbeturinave është niveli i lartë dhe më i rëndësishëm i 'hierarkisë së mbeturinave'. 'Refuzimi' është i lidhur ngushtë me qasjen 'zero mbeturina' e cila synon të minimizojë përdorimin e rezervave ushqimore duke prodhuar dhe konsumuar në mënyrë të përgjegjshme, duke mos përdorur një produkt apo paketim kur nuk është absolutisht i nevojshëm, duke shmangur produktet dhe materialet që nuk mund të ripërdoren ose riciklohen, të cilat në</p>	<p>Mënyra më e mirë për të zgjidhur problemin e mbetjeve është të moskrijohet fare në radhë të parë. Parandalimi është opsioni më i mirë, edhe pse jo gjithmonë i disponueshëm. Jo produkte, Jo mbetje, Jo probleme!</p> <p>Refuzimi nënkupton shmangien e prodhimit dhe konsumit të panevojshëm dhe minimizimin e përdorimit të burimeve kur shmangia është e pamundur. Shoqëritë kërkojnë gjithmonë burime të caktuara, por çelësi është që të aranzhohen proceset sociale dhe ekonomike për të arritur një situatë të 'zero mbeturinave', e cila është shprehja thelbësore e 'ekonomisë rrethore'. Refuzimi kërkon rimendim dhe ndryshim të sjelljeve të prodhuesve dhe konsumatorëve, ridizenjim të produkteve, proceseve dhe paketimit. Kjo bëhet duke gjetur mënyra për të qenë produktiv dhe të kënaqur pa produkte të caktuara ose me vëllimet e tyre minimale, gjithashtu duke kaluar në produkte që zgjasin më shumë, janë të riparueshëm, të ripërdorshëm, etj. Kur refuzimi nuk është i mundur, zvogëlimi është një opsion i mirë. Ripërdorimi, riciklimi, rikuperimi, etj., janë zgjidhje të pranuar, por gjithmonë inferiore ndaj refuzimit sepse edhe përdorimi i përsëritur ose riciklimi kanë kufizime (disa artikuj mund të ripërdoren vetëm në një numër të kufizuar, vetëm disa materiale të caktuara mund të riciklohen, ripërdorimi dhe riciklimi kërkojnë shtesë burimet).</p> <p>Hierarkia e mbetjeve: https://ec.europa.eu/environment/green-growth/waste-prevention-and-management/index_en.htm</p> <p>Zero mbeturina: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/about-eco-innovation/good-practices/eu/20131204-zero-waste_en</p> <p>Ekonomia rrethore: https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en</p>

fund gjenerojnë mbetje të mbetura.	
<p>2. Ripërdorimi "Ripërdorim" nënkupton çdo operacion me të cilin produktet ose përbërësit përdoren përsëri për të njëjtin qëllim për të cilin janë konceptuar ose për një qëllim tjetër të dobishëm.</p> <p>Ripërdorimi është akti i marrjes së artikujve të përdorur dhe gjetja e disa përdorimeve më të zgjeruara ose të reja për to. Ripërdorimi mbulon sjellje të tilla si riparimi, rinovimi, ripërdorimi, rimodelimi, riciklim, etj.</p>	<p>Kur produktet ose përbërësit janë bërë tashmë, përdorimi i tyre origjinal duhet të zgjatet, ose të gjenden përdorime të reja pa ripërpunim intensiv, kurdo që është e mundur nga ana mjedisore dhe ekonomike. Mbetjet për një person janë thesar i një personi tjetër!</p> <p>Ripërdorimi nuk është aq efektiv në parandalimin e mbeturinave, por në fakt parandalon prodhimin dhe konsumimin e më shumë produkteve dhe materialeve të reja, të paktën pjesërisht. Nëse jetëgjatësia (përdorimi origjinal) i një produkti ose përbërësi zgjatet ose shpiket një jetë e re (përdorim i ri), gjatë kësaj kohe nuk nevojiten produkte ose përbërës të rinj si zëvendësues. Produktet e ripërdorshme (mbetjet e mundshme) mund të shkëmbehen, tregtohen, riparohen ose përmirësohen, dhe përsëri të shkëmbehen ose tregtohen. Paketimi i ripërdorshëm i prodhuar nga materiale të qëndrueshme dhe i projektuar për përdorime të shumta është një shembull i ripërdorimit. Shumë produkte janë riparuar ose rinovuar tradicionalisht, duke siguruar punë dhe të ardhura dhe duke i bërë gjërat të zgjasin më gjatë. Ripërdorimi nënkupton ndryshimin e përdorimit të synuar të një produkti ose materialeve në një tjetër, për shembull bërja e mobiljeve nga paletat e përdorura prej druri. Riciklimi konsiderohet gjithashtu një formë e ripërdorimit duke rritur vlerën e produkteve, p.sh. duke bërë çanta projektuesi nga kanavacë të makinave të përdorura ose banderola reklamuese.</p> <p>Ripërdorimi: https://www.interregeurope.eu/policylearning/news/9842/reuse-and-repair-centres-moving-out-from-the-shadow-of-recycling/</p>
<p>3. Riciklimi</p> <p>Riciklimi është metoda më ekologjike e asgjësimit të mbeturinave me anë të së cilës produktet dhe materialet të cilat nuk mund të përdoren më përpunohen për të</p>	<p>Riciklimi është një nga komponentët kryesorë të menaxhimit racional dhe të qëndrueshëm mjedisor të mbeturinave. Lejon shndërrimin e mbeturinave "me cilësi të lartë", normalisht pas klasifikimit dhe ripërpunimit, për t'u bërë materiale dhe produkte të reja të dobishme. Riciklim është pak përpjekje për një ndryshim të madh në botën tonë!</p> <p>Riciklimi kryhet nga: 1/grumbullimi (dhe renditja normale) e mbeturinave të riciklueshme-në burimin (familjet), në qendrat e braktisjes, qendrat e grumbullimit (lehtësira publike), gjithashtu nga programet e depozitimit dhe rimbursimit, e ndjekur nga klasifikimi,</p>

<p>krijuar produkte dhe materiale të reja.</p> <p>Riciklimi, duke mbajtur burimet 'në ciklin e përdorimit' zvogëlon konsumin e lëndëve të para të reja dhe zakonisht lejon kursimin e energjisë dhe parave nga riprodhimi.</p>	<p>pastrimi dhe përpunimi në materiale të cilat mund të përdoren në prodhim;</p> <p>2/prodhim nga ose me përmbajtje të ricikluar;</p> <p>3/përdorimi i materialeve të reja të bëra nga ose me përmbajtje të ricikluar. Sendet e zakonshme shtëpiake të cilat mund të riciklohen janë letra, plastika, qelqi, metali - produktet dhe paketimi. Riciklimi nënkupton përdorimin e të njëjtit material shumë herë për të prodhuar të njëjtin material (të ricikluar). Trajtimi biologjik (kompostimi dhe tretja anaerobe) mund të klasifikohet si riciklim kur përzierja e mbetjeve përdoret më pas (ose tretet). Tretja anaerobe (prodhimi i biogazit për qëllime energjetike) është gjithashtu një formë e rikuperimit të energjisë. Riciklimi: https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling_en</p> <p>Kompostimi: https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling/biodegradable-waste_en</p>
<p>4. Përpunimi</p> <p>Përpunimi nënkupton çdo operacion të menaxhimit të mbetjeve që devijon materialet e mbetjeve nga rryma e mbeturinave dhe që rezultojnë në produkte ose materiale të caktuara me një përfitim të mundshëm ekonomik ose ekologjik.</p> <p>Përpunimi i mbetjeve (në kuptimin e ngushtë) mbulon rimëkëmbjen materiale, kimike dhe të energjisë kur riciklimi nuk është i zbatueshëm. Është një transformim i elementeve të mbetjeve në elementë të rinj (të rikuperuar).</p>	<p>Përpunimi i burimeve, duke përdorur mbeturina të përzierja dhe hedhje nga proceset e renditjes (të destinuara për asgjësim) për të krijuar elementë ndërtimi për përdorime të reja, bëhet kur riciklimi është i pamundur. Ajo që konsiderohet mbetje mund të jetë një burim i dobishëm!</p> <p>Nxjerrja e materialeve, rikuperimi kimik dhe energjetik konsiderohen mënyrat kryesore të përpunimit. Ky është hapi i fundit para deponimit të mbeturinave, i cili është i rëndësishëm për mjedisin dhe mund të jetë ekonomikisht i qëndrueshëm duke zvogëluar nevojat për landfillet dhe duke parandaluar përdorimin e pakufizuar të burimeve natyrore. Shembujt e rikuperimit të mbeturinave përfshijnë transformimin e llumrave në pleh organik, argjilën dhe tallashin në mbeturinat e maceve, prodhimin e materialeve të vlefshme nga bateritë e përdorura dhe rikuperimin e energjisë (p.sh. prodhimi i biogazit nga tretja anaerobe e mbeturinave të biodegradueshme).</p> <p>Shënim: Djegia është e papranueshme sipas qasjes zero të mbeturinave pasi nuk lejon rikuperimin e burimeve të vlefshme materiale. Rikuperimi i mbeturinave të pajisjeve elektrike dhe elektronike (WEEE): https://cordis.europa.eu/article/id/123696-how-to-improve-recovery-of-electrical-and-electronic-equipment-waste</p>

<p>5. MENAXHIMI I Mbetjeve të Mbetura</p> <p>Menaxhimi i mbeturinave të mbetura nënkupton kujdesin për mbeturinat të cilat nuk mund të rikuperohen më tej.</p> <p>Mbetjet e mbetura duhet të depozitohen në mënyrë të sigurt.</p> <p>Landfillet duhet të rikthehen pas mbylljes së tyre.</p>	<p>Mbetjet e mbetura duhet të deponohen në mënyrë të sigurt nën kushtet e përshtatshme sanitare, të stabilizohen dhe të parandalohen nga infektimi i mjedisit përreth. Kur të arrihet kapaciteti i një landfilli, ndërmerren aktivitete restaurimi dhe rinatyralizimi për të 'kthyer' mbeturinat në natyrë. Të gjitha këto aktivitete janë shumë të kushtueshme. Mos lejoni që landfillet të rriten!</p> <p>Mbetjet e mbetura, veçanërisht mbetjet e rrezikshme, duhet të ngurtësohen dhe stabilizohen duke përfshirë aditivë ose reagentë të specializuar për të zvogëluar tretshmërinë ose lëvizshmërinë e ndotësve në mjedis. Proceset kimike, fizike dhe termike mund të përdoren për të detoksifikuar mbetjet e rrezikshme. Pasi të jetë mbyllur një venddepozitim, ai duhet të restaurohet, normalisht duke e mbuluar venddepozitimin me mbeturina jeshile të kompostuara për të përmirësuar strukturën e tokës dhe mbajtjen e ujit, duke lejuar dhe rritur vazhdimësinë e vegjetacionit.</p> <p>Shembuj dhe studime të restaurimit të landfilleve:</p> <p>Hollanda https://www.interregeurope.eu/policylearning/good-practices/item/2292/landfill-mining-to-develop-the-area-in-housing-area-in-veenendaal/; Italy https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0734242X14545372, Canada https://digital.detritusjournal.com/articles/frederic-back-park-montreal-canada-how-40-million-tonnes-of-solid-waste-support-a-public-park/331)</p>
<p>ZGJIDHJET E PAPANUESHME</p> <p><i>Opsionet që nuk lejojnë rikuperimin e plotë të materialit, që kanë ndikim të lartë mjedisor ose krijojnë efekte që kërcënojnë kalimin në zero mbeturina, nuk duhet të pranohen.</i></p>	<p>Shembuj të zgjidhjeve të papranueshme: hedhja e mbeturinave dhe hedhja e paligjshme, deponimi i mbeturinave të pa stabilizuara, djegia e hapur, mbeturinat në djegie të energjisë, bashkëdjegia, shndërrimi i plastikës në karburant, gazifikimi, piroliza.</p> <p>Gazifikimi është një proces që transformon një material të bazuar në karbon, siç janë mbetjet e ngurta komunale ose biomasa, në forma të tjera të energjisë pa e djegur atë. Gazifikimi konverton mbetjet e ngurta dhe të lëngëta në gaz përmes një reaksioni kimik. Piroliza është ngrohja e materialeve organike, të tilla si biomasa, në mungesë të oksigjenit. Për shkak se nuk ka oksigjen, materiali nuk digjet, por përbërjet kimike (p.sh. celuloza, hemiceluloza dhe linjina) dekompozohen termikisht në gazra të djegshëm dhe qymyr.</p>

Ky material është prodhuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij është përgjegjësi e vetme e Ekipit të Projektit "Qytetet Kryesore që Bashkëpunojnë në Sfidat e Përbashkëta në Menaxhimin e Mbetjeve të Rrezikshme - Jerevan, Varshavë, Tiranë" dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian.